

Ludwik Kowalski

Marksizm-leninizm był oficjalną ideologią w Związku Radzieckim i kilku innych tak zwanych „komunistycznych” krajach. O założeniach tej ideologii zostały opisane na przykład w [1], okazały się być w konflikcie z rzeczywistością. To, co miało się stać idealnym społeczeństwem demokratycznym w porewolucyjnej Rosji, stało się totalitarnym systemem opartym na nierówności społecznej i brutalnym wyzysku niewolników w licznych gułagach. Celem tego artykułu jest podzielenie się tym, co autor, który był kiedyś polskim komunistą wie i myśli o marksizmie-leninizmie.

Część 1. Timothy Snyder

W jaki sposób społeczeństwo demokratyczne może uchronić się przed niebezpieczeństwami totalitaryzmu, takimi jak faszyzm czy komunizm? Niektóre odpowiedzi na to pytanie można znaleźć w krótkiej książce „O tyranii: dwadzieścia lekcji z XX wieku, napisanej przez znanego historyka Uniwersytetu Yale, Timothy Snydera [2]. W tej książce napisał: „Ojcowie Założyciele próbowali uchronić nas od groźby, którą znali, tyranii, która pokonała starożytną demokrację, dziś nasz porządek polityczny napotyka nowe zagrożenia, podobne do totalitaryzmu XX wieku. Europejczycy, którzy widzieli demokrację ustępującą faszyzmowi, nazizmowi lub komunizmowi. Naszym kapitałem jest to, że możemy wyciągnąć wnioski z ich doświadczeń”.

Czy moralna wrażliwość ludzi jest wystarczająca, aby chronić światowe społeczeństwa od masowych morderców? Prawdopodobnie nie. Co jeszcze jest niezbędne? To eliminacja ubóstwa i niesprawiedliwości. Jak to osiągnąć? Wielu socjologów zadało to pytanie. Karol Marks był jednym z nich. Uważał, że „dyktatura proletariatu” była odpowiedzią. Czy możemy w XX i XXI wieku nadal ujmować sprawę w ten sposób? To się okaże.

Część 2. Albert Einstein

Warto również wspomnieć o refleksjach znanego fizyka Alberta Einsteina. W artykule „Czemu socjalizm?” z 1949 r. [3] napisał, że „większość mocarstw w historii zawdzięczało swe istnienie podbojom. Ludy podbijające czyniły się, w porządku prawnym i gospodarce, klasami „uprzywilejowanymi podbitego kraju. Kapłani, sprawujący kontrolę nad edukacją, sprawili, że podział klasowy społeczeństwa nabrał instytucjonalnego charakteru i stworzył system wartości oparty na dużej nieświadomości zachowań społecznych”.

Einstein napisał także, że „historia pokazuje, że nigdzie nie udało się nam naprawdę przezwyciężyć tego, co Veblen nazwał grabieżczą fazą rozwoju ludzkości. Termin faza grabieżcza nie był szeroko stosowany w działach Marksa i Lenina. Einstein prawdopodobnie uważał, że Lenin, Stalin i Hitler byli przykładami drapieżnych przywódców.

Na końcu artykułu pisał: „stworzenie gospodarki socjalistycznej i systemu edukacyjnego ukierunkowanego na cele społeczne. W takiej gospodarce, środki produkcji są w posiadaniu samego społeczeństwa, a wykorzystywane są w sposób planowy”.

Część 3. Leszek Kołakowski

Polski filozof Leszek Kołakowski [4], krytykując ideologię radziecką, napisał: „.... wszyscy wykształceni ludzie w Związku Radzieckim musieli studiować marksizm-leninizm”. Odwołując się do tej ideologii, rozwinął: „Marksizm-leninizm składał się z doktryny Stalina i cytatów wybranych przez niego z dzieł Marksa, Lenina i Engelsa. Nie oznacza to, że w czasach Stalina każdy mógł cytować bez ograniczeń Marksa, Lenina, czy nawet samego Stalina.

Marksizm-leninizm zawierał tylko cytaty, na które dyktator obecnie zezwalał, w związku z doktryną, którą obecnie głosił...

Innymi słowy, sowiecka ideologia była farszą. Naiwni intelektualiści prawdopodobnie wierzyli, że ścieżka rozwoju porewolucyjnego została wybrana na podstawie otwartych debat w kierownictwie partyjnym, podczas gdy w rzeczywistości ścieżka, po latach trzydziestych, została wybrana przez tyrana. Ideologia przestała być intelektualnym procesem kierowania decyzjami politycznymi. Stała się środkiem uzasadniającym decyzje.

Dobrym tego przykładem jest doktryna, zgodnie z którą walka klasowa musiała naturalnie nasilać się po zwycięstwie rewolucji. Doktryna została wymyślona przez Stalina dla usprawiedliwienia terroru; nie była oparta na radzieckiej rzeczywistości. Miliony kułaków i większość starych bolszewików zlikwidowano w imię tej teorii. Podsumowując, nacisk marksizmu-leninizmu na konieczność historyczną sprawiał, że wyglądało to jak nauka, podczas gdy „praktyka Stalina wie najlepiej” i nacisk na nieomyślność sprawiały, że wyglądała ona jak religia. Stalin był wielbiony tak, jakby był bogiem w Związku Radzieckim, najlepszą definicją tego zjawiska jest określenie „kult jednostki”.

Część 4. Państwo policyjne?

Czy Rosja Stalina była państwem policyjnym? Odpowiadając na to pytanie, Kołakowski pisał: „Zważywszy na czystki, należy zauważyć, że Rosja Stalina nigdy nie była rządzona przez policję, a policja nigdy nie była ponad partią, było to alibi używane przez reformatorów po śmierci Stalina, którzy utrzymywali, że ich zadaniem jest przywrócenie supremacji partii. W okresie rządów Stalina policja mogła aresztować i mordować członków partii, ale dotyczyło to najwyższego szczebla partyjnego, tu obowiązywały uporządkowane i zatwierdzone przez najwyższe władze partyjne procedury, na które wpływ miał Stalin. Stalin posługiwał się policją, by rządzić, ale rządził partią i państwem jako przywódca, a nie jako szef ochrony”.

Część 5. Kontrowersje

Debaty akademickie, poświęcone kontrowersyjnym tematom – takim jak opisywane – są ważne. Pojawia się jednak pytanie kto powinien je organizować? Czy powinni to robić historycy czy socjologowie? Kwestia ta jest równie dyskusyjna. Zainteresowani mogą się posiłkować lekturą dwóch nowych pozycji online [5] i [6]. Pierwsza dotyczy „Pisania historii Rosji na nowo”, druga z nich może być przydać się wykładowcom historii ZSRR w amerykańskich szkołach – bardziej w uczelniach niż szkołach ponadpodstawowych.

Część 6. Rosja dzisiaj

Związek Radziecki jako państwo przestał już istnieć; został zastąpiony przez Federację

Rosyjską (FR). Ten kraj ma demokratycznie wybranego prezydenta i partię komunistyczną (KPFR), można przeczytać o tym w [7]. Ideologię tej partii krótko opisano w [8]. Strategicznym celem tej partii, czego można dowiedzieć się z odnośników jest „zbudowanie w Rosji odnowionego socjalizmu” na miarę XXI wieku. Warto zapoznać się z wizjami ideologów Komunistycznej Partii FR. Co myślą o marksowskiej „dyktaturze proletariatu”? Jak oceniają zbrodnie popełnione pod czerwonymi sztandarami marksizmu-leninizmu? Jakie środki ostrożności zalecają, aby uniknąć ich powtarzania? Pytania tego rodzaju warte są debaty.

Część 7. Zgliszcza kapitalizmu?

Studenci radzieckich uczelni byli kształceni w duchu naukowym marksizmu-leninizmu. Rządzący i ideolodzy partyjni byli przekonani, że teoretyczne założenia ich ideologii mają solidne podstawy. Twierdzono m.in., że po rewolucji proletariackiej prostytucja i rasizm stopniowo znikną. Okazało się jednak, że te tzw. „pozostałości kapitalizmu” nie zniknęły. Rozbieżności między teoretycznymi przewidywaniami opartymi na marksizmie i radziecką rzeczywistością zostały również wspomniane we wstępie do tego tekstu.

Autorem tego eseju jest emerytowany fizyk; wie on, że rozbieżności między teoretycznymi oczekiwaniami a praktyczną rzeczywistością są powszechne. Takie rozbieżności zwykle wynikają z błędów popełnionych przez naukowców. W niektórych przypadkach błędy popełniane są w założeniach początkowych; w innych przypadkach wynikają z błędów badawczych.

Część 8. Działalność antyrządowa?

Należy pamiętać, że metodologia naukowa[9] odnosi się do zestawu norm opracowanych przez naukowców w celu radzenia sobie z błędami i kontrowersjami w badaniach. Większość błędów jest rozpoznawana i korygowana, w procesie wzajemnej oceny. Takie działanie nie było możliwe w ZSRR i w innych krajach komunistycznych. Ujawnianie rozbieżności między rzeczywistością a teoretycznymi założeniami partyjnych ideologów było niebezpieczne, ponieważ było uznawane za działalność antyrządową.

Politycznie umotywowane karanie ludzi za mówienie prawdy nie jest nowym zjawiskiem; Giordano Bruno i Galileusz są dobrze znanymi tego przykładami. Łysenkizm – dyskryminacja genetyków przez Stalina – jest nowszą odsłoną. Cybernetykę uważano za „burżuazyjną pseudonaukę służącą amerykańskiemu imperializmowi” (radziecki „Krótki słownik filozoficzny”). Autor tego eseju zaakceptował takie pojmowanie „prawdy” jako studiujący komunista w Polsce [10].

Dr Ludwik Kowalski, emerytowany profesor, Uniwersytet Stanowy Montclair, New Jersey, USA

Tłumaczenie Czesław Kulesza

Bibliografia:

- [1] Ludwik Kowalski, Hell on Earth: Brutality and Violence Under The Stalinist Regime, Wasteland Press, Kentucky, 2008 also available online, at <http://csam.montclair.edu/~kowalski/father2/introduction.html>
- [2] Timothy Snyder, On Tyranny: Twenty Lessons from the Twentieth Century, Tim Duggan Books, 2017, (page 13).
- [3] Albert Einstein, Ideas and Opinions, Bonanza Books, 1954 also available at: <https://monthlyreview.org/2009/05/01/why-socialism/>
- [4] Leszek Kolakowski, Main Currents of Marxism,v3, Clarendon Press, Oxford,1978
- [5] <https://www.NBCNews.com/news/other/vladimir-putin-rewriting-russias-history-books-f2D11669160>
- [6] <http://www.nj.gov/education/holocaust/curriculum/StalinCurriculum.pdf>
- [7]http://www.google.com/search?hl=en&source=hp&biw=&bih=&q=communist+party+%22%2F+russian+Federation%22&gbv=2&oq=communist+party+%22%2F+russian+Federation%22&gs_l=heirloom-hp.3...2421.32140.0.33372.38.25.1.12.4.0.211.2464.14j9j1.24.0....0...1ac.1.34.heirloom-hp..10.28.2391.E-G8ZGNZdg4
- [8] https://en.wikipedia.org/wiki/Communist_Party_of_the_Russian_Federation#Ideology
- [9]. R.K. Merton (1942), The Normative Structure of Science, In: Merton, Robert K. The Sociology of Science: Theoretical and Empirical Investigations. Chicago, IL: University of Chicago Press,1979, 267-278.
- [10] Ludwik Kowalski, Tyranny to Freedom: Diary of a Former Stalinist Wasteland Press, Kentucky, 2009 also available online, at <http://csam.montclair.edu/~kowalski/life/intro.html>